

EVALUAREA COMPETENȚEI DE COMUNICARE LA VÂRSTA ADOLESCENȚEI

Valentina MÎSLIȚCHI, dr., conf. univ., Catedra Psihopedagogie și Psihopedagogie Specială,

<https://orcid.org/0000-0001-7868-4439>

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, Republica Moldova

CZU: 37.091.27:316.77

DOI: 10.46727/c.04-05-11-2022.p120-128

Rezumat. Articolul abordează problema evaluării competenței de comunicare la vârsta adolescenței. În lucrarea sunt prezentate diverse definiții ale conceptului competență de comunicare, sunt descrise rezultatele studiului axat pe evaluarea nivelului deținerii competenței de comunicare a adolescenților.

Summary. The article addresses the issue of assessing communication competence at the age of adolescence. In the paper, various definitions of the concept of communication competence are presented, the results of the study focused on the evaluation of the level of the communication competence possession of adolescents are described.

Cuvinte cheie: competență, competență de comunicare, adolescență, evaluare, criterii, instrumente, rezultate.

Key words: competence, communication competence, adolescence, assessment, criteria, methods, tools, results.

Comunicarea reprezintă procesul de transmitere a *mesajelor* care încorporează *semnificații* printr-unul sau mai multe *canale*, realizabile între *emițător* și *receptor*, pe baza *competențelor* lor de *comunicare*, valorificate în raport de *context* [2, p.499].

În vederea asigurării succesului comunicării subiecților în diverse contexte sociale, apare necesitatea dezvoltării competenței de comunicare a acestora. Prin *competență* desemnăm o *integralitate immanentă a achizițiilor subiectului (cunoștințe, capacități, atitudini) care se află în relație de interdependență și se manifestă prin influențe reciproce din moment ce personalitatea își propune să atingă un anumit scop* [3, p.43].

Comunicarea este un instrument fundamental al gândirii și conștiinței; prin comunicare oamenii își exprimă experiența, ideile, opiniile, convingerile și valorile; prin comunicare se stabilesc relațiile dintre oameni și se influențează și reglează comportamentul celorlalți. Comunicarea se realizează prin intermediul limbii și presupune, deopotrivă, dezvoltarea competenței de a recepta mesaje orale și scrise, dar și dezvoltarea competenței de a elabora mesaje orale și scrise adecvate diferitelor situații de comunicare, contexte de comunicare și interlocutori. Prin urmare, demersul didactic de formare a competențelor de comunicare va viza atât aspectele teoretice ale limbii materne și ale regulilor de utilizare a acesteia, cât și punerea elevilor în cele mai diverse contexte relaționale specifice comunicării.

Competențe de comunicare în limba maternă - domeniu de competențe-cheie care se integrează registrului de comunicare adaptat cadrului cultural, lingvistic și social larg în care trăiește persoana. Ele reprezintă facultatea de a exprima și de a interpreta concepte, idei, sentimente, fapte și opinii, oral și în scris (a asculta, a vorbi, a citi și a scrie) și de a avea interacțiuni lingvistice

adecvate și creative în toate situațiile vieții sociale și culturale: în educație și formare, la locul de muncă, acasă și în timpul liber [1, p.224].

Competența de comunicare vizează capacitatea de interacțiune verbală și nonverbală a partenerilor unui proces de comunicare, care presupune stăpânirea tehnicilor comunicării interactive, a codurilor adecvate diferitelor mesaje, a căilor de retroacțiune [7, p.58].

Competența de comunicare presupune îmbinarea armonioasă dintre capacitatea lingvistică (ce se referă la cel mai înalt nivel al abilității lingvistice proprii unei persoane, fiind reflectată în formularea inițială a mesajului) și cea social-comunicațională (implică gradul în care subiectul ține cont de caracteristicile celor cărora li se adresează în abordarea relației de comunicare, având capacitatea de a emite și transmite mesajul în așa fel încât acesta să fie receptat în modalitatea în care s-a intenționat) [5, p. 62]. Deținerea competenței de comunicare evidențiază „capacitatea de control asupra autoprezentării verbale și nonverbale, abilitatea de comunicare afectivă, extroversia, automonitorizarea, echilibrul afectiv și capacitatea empatică” [5, p.152].

În accepțiunea autorilor B.H. Spitzberg și W.R. Cupach, competența de comunicare s-ar referi la abilitatea de a demonstra comunicarea potrivită într-un context dat. Pentru a putea utiliza perspectiva celor doi autori, este evident că trebuie să identificăm elementele componente ale „comunicării potrivite”. Spre exemplu, J. Habermas a stabilit că fiecare act de comunicare competent trimite spre: 1) prezentarea unei exprimări care să poată fi înțeleasă; 2) afirmarea unor propoziții de cunoaștere; 3) stabilirea unor relații sociale corecte; 4) relevarea experienței vorbitorului.

În contrast cu aceste conceptualizări, J.C. McCroskey, V.P. Richmond, L.M. Davis, K. Saylor văd competența de comunicare ca fiind distinctă de comportament/performață: „Competența de comunicare necesită nu doar abilitatea de a performa în mod adecvat comportamente corecte de comunicare, în același timp, ea necesită înțelegerea acelor comportamente și abilități cognitive care fac posibilă alegerea între comportamente”. O încercare de a reuni aceste perspective o regăsim la F.M. Jablin ș.a., unde competența de comunicare este caracterizată ca un set de abilități, resurse primare cu care un comunicator este capabil să utilizeze procesul de comunicare; aceste resurse includ cunoștințe strategice (despre regulile și normele de comunicare potrivite) și capacități (caracteristici și abilități, cum ar fi, în general, abilitățile de codare și de decodare) [apud 4, p.42].

În accepțiunea lui I. Șerdean, competența comunicativă a subiecților presupune funcționarea concretă, în fuziune, a patru capacități: capacitatea de receptare a mesajului oral; capacitatea de exprimare orală; capacitatea de receptare a mesajului scris; capacitatea de exprimare scrisă. De asemenea, în formarea competenței comunicative se urmărește structurarea a unui ansamblu de atitudini și motivații care vor încuraja și sprijini studiul limbii [6, p.15].

În vederea asigurării progresului competenței de comunicare a subiecților se necesită a crea contexte relevante evaluării acestui tip de competență, pentru a individualiza, personaliza ulterior procesul dezvoltării competenței date.

Criteriile în conformitate cu care propunem să fie evaluată *competența de comunicare* (iar ulterior evaluării, în funcție de rezultatele obținute, să se asigure dezvoltarea eficientă a respectivului tip de competență) se referă la componentele structurale (cunoștințe, capacități, atitudini) și vizează:

- Evaluarea *cunoștințelor* subiectului cu referire la: normele de comunicare eficientă; limbajul oral și scris; limbajul verbal, paraverbal și nonverbal; comunicarea interpersonală; comunicarea empatică; comunicarea asertivă.
- Evaluarea nivelului de dezvoltare a *capacităților* deținute de subiect: capacitatea de codificare eficientă a mesajelor; capacitatea de decodificare adecvată a mesajelor orale și scrise; de valorificare optimă a mijloacelor verbale, paraverbale, nonverbale; de aplicare a normelor de comunicare eficientă; de ascultare activă; de argumentare; de dialogare constructivă; de comunicare asertivă; de comunicare empatică; de a manifesta flexibilitate în diverse situații de comunicare; de soluționare eficientă a situațiilor conflictuale apărute în procesul de comunicare etc.
- Evaluarea *atitudinilor* subiectului față de procesul de comunicare, interlocutor etc.: atitudinea pozitivă față de respectarea normelor comunicării eficiente; responsabilitatea față de codificarea adecvată a mesajului; respectul față de interlocutor; respectarea opiniilor interlocutorilor etc.

Preocupați de soluționarea problemei dezvoltării competenței de comunicare la diverse categorii de subiecți, în carul studiului realizat de noi am urmărit la etapa de constatare a experimentului psihopedagogic realizarea următoarelor obiective: evaluarea nivelului inițial de dezvoltare a competenței de comunicare la adolescenți; prelucrarea și interpretarea datelor experimentale.

Lotul de subiecți implicați în experiment a cuprins 76 de adolescenți dintre care 40 de adolescenți au format grupul experimental și 36 de adolescenți au alcătuit grupul de control.

Criteriile în baza cărora a fost diagnosticat nivelul inițial al competenței de comunicare la adolescenți: interesul adolescentului pentru comunicare; acomodarea la un nou colectiv; reacția la rugămintea prietenilor și cunoscuților; modalitățile specifice de recepționare/decodificare a mesajului; modalitățile personale de prelucrare/interpretare a mesajelor; modalitățile specifice de exprimare a răspunsului, particularitățile personale de feed-back; atitudinile adolescentului, ca modalități constante de raportare la semenii și la sine; modelele de comunicare învățate - asertiv,

nonasertiv, agresiv, manipulator; autoevaluarea cunoștințelor și capacităților cu referire la comunicarea adolescentului cu cei din jur.

Metodele de cercetare aplicate în cadrul etapei de constatare a experimentului psihopedagogic au vizat: analiza produselor activității subiecților, chestionarea, observația.

Instrumente aplicate:

1. Chestionarul COS-1 (după В.В. Синявски, Б.А. Федорошин), scorul căruia a fost identificarea interesului subiectului pentru comunicare; acomodarea la un nou colectiv; reacția la rugămintea prietenilor și cunoscuților; contactul cu persoane necunoscute;
2. Chestionarul „Stiluri de comunicare” (de S. Marcus), utilizat pentru a determina: modalitățile specifice de recepționare/decodificare a mesajului; modalitățile personale de prelucrare/interpretare a mesajelor; modalitățile specifice de exprimare a răspunsului, particularitățile personale de feedback; atitudinile persoanei, ca modalități constante de raportare a acestuia la viața socială, la semenii și la sine; modelele de comunicare învățate - asertiv, nonasertiv, agresiv, manipulator;
3. Fișa de autoevaluare, axată pe identificarea nivelului cunoștințelor și capacităților cu referire la comunicarea eficientă a adolescentului cu cei din jur;
4. Grila de observație pentru identificarea abilităților de comunicare (după A. Potâng, V. Botnari).

Unul din instrumentele aplicate a fost Chestionarul COS-1, care cuprinde 40 de întrebări dispuse într-o anumită consecutivitate ce vizează următoarele sfere: interesul subiectului pentru comunicare; acomodarea la un nou colectiv; reacția la rugămintea prietenilor și cunoscuților; atitudinea față de muncă; contactul cu persoane necunoscute.

Prelucrarea și interpretarea datelor experimentale obținute în urma aplicării Chestionarului COS-1 (după В.В. Синявски, Б.А. Федорошин) a permis constatarea faptului că posedă nivel foarte înalt al aptitudinilor comunicative 10 adolescenți (25%) din grupul experimental și 10 adolescenți (28%) din grupul de control.

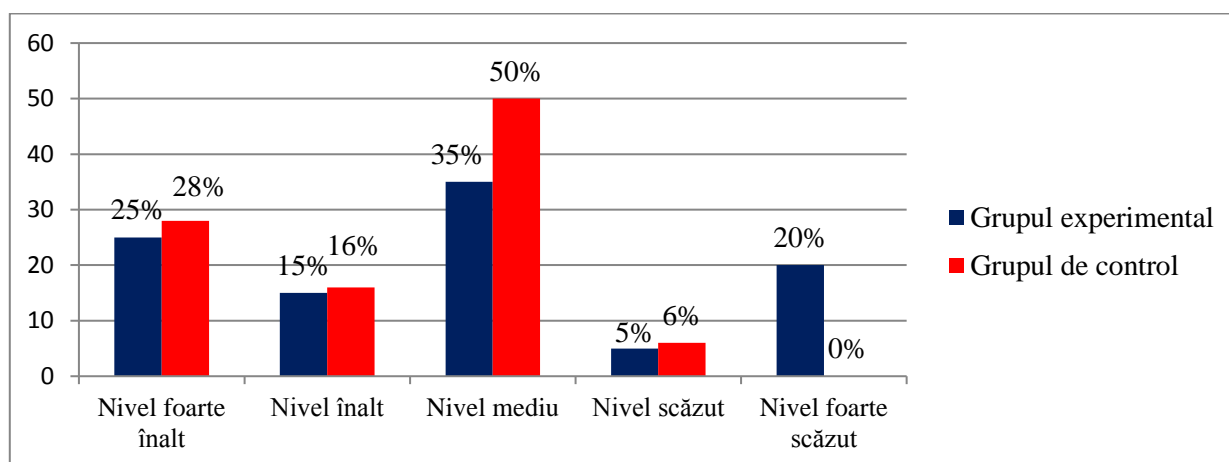

Figura 1. Repartiția adolescenților (%) din grupul experimental și de control pe niveluri de dezvoltare a aptitudinilor comunicative

(după Chestionarul COS-1 de В.В.Синявски, Б.А.Федорошин)

Nivelul înalt al aptitudinilor comunicative a fost diagnosticat la 6 adolescenți (15%) din grupul experimental și 6 adolescenți (16%) din grupul de control. Posedă nivelul mediu al aptitudinilor comunicative 14 adolescenți (35%) din grupul experimental și 18 adolescenți (50%) din grupul de control. De asemenea, am constatat nivelul scăzut al aptitudinilor comunicative la 2 adolescenți (5%) din grupul experimental și 2 adolescenți (6%) din grupul de control. Totodată, s-a identificat faptul că posedă nivelul foarte scăzut al aptitudinilor comunicative 8 adolescenți (20%) din grupul experimental, iar în grupul de control nu a fost diagnosticat nici un adolescent cu respectivul nivel de dezvoltare a aptitudinilor de comunicare.

Un alt instrument aplicat a fost Chestionarul „Stiluri de comunicare” de S. Marcus, utilizat pentru a determina stilul de comunicare al subiecților: asertiv, nonasertiv, agresiv, manipulator.

În urma prelucrării datelor experimentale am constatat că posedă preponderent stil asertiv de comunicare 10 adolescenți (25%) din grupul experimental și 16 adolescenți (44%) din grupul de control. Manifestă preponderent stil agresiv în comunicare 10 adolescenți (25%) din grupul experimental și 6 adolescenți (17%) din grupul de control. Stilul manipulator manifestat în comunicare a fost desemnat la 8 adolescenți (20%) din grupul experimental și 9 adolescent (25%) din grupul de control. Stilul nonasertiv de comunicare a fost identificat la 12 adolescenți (30%) din grupul experimental și 5 adolescenți (14%) din grupul de control.

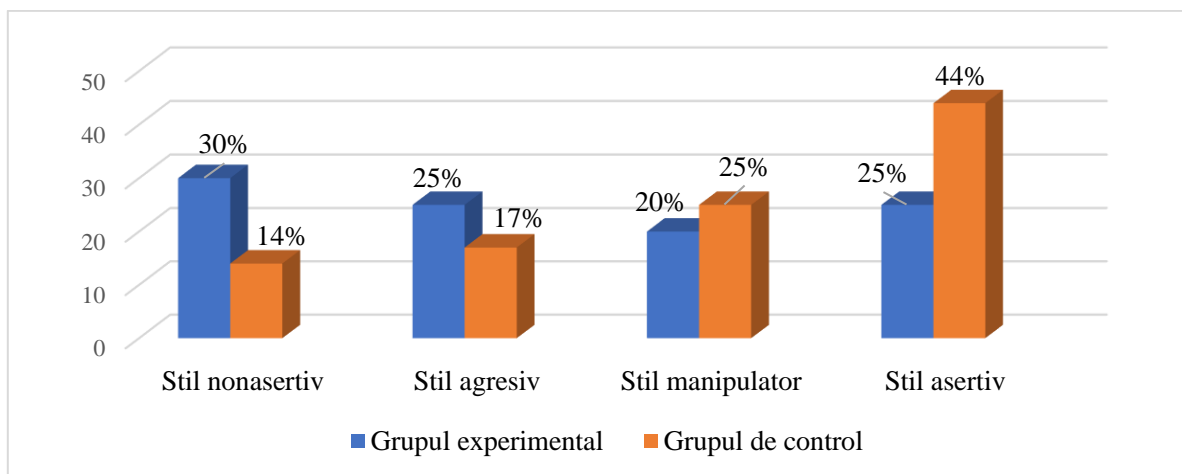

Figura 2. Stilul de comunicare preponderent manifestat de adolescenții din grupul experimental și de control (după Chestionarul „Stilul de comunicare” de S. Marcus)

Grila de observație pentru identificarea abilităților de comunicare (după A. Potâng, V. Botnari) a permis constatarea faptului că posedă nivel înalt al abilităților de comunicare 12 adolescenți (30%) din grupul experimental și 10 adolescenți (28%) din grupul de control. Nivelul mediu al abilităților de comunicare a fost desemnat la 20 adolescenți (50 %) din grupul experimental și 24 adolescenți (66 %) din grupul de control. Au fost diagnosticați cu nivel scăzut al

abilităților de comunicare 8 adolescenți (20%) din grupul experimental și 2 adolescent (6%) din grupul de control.

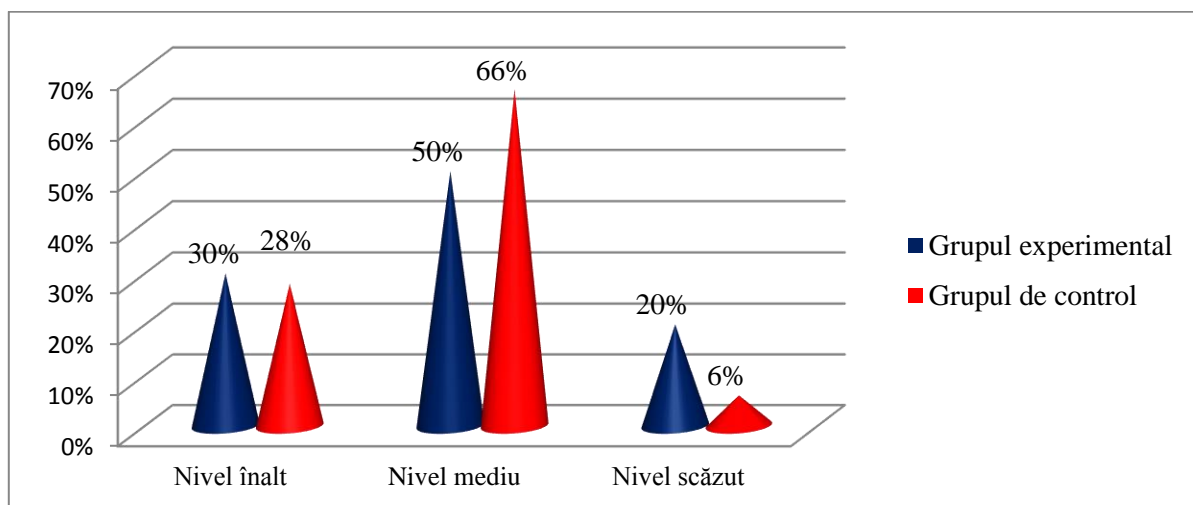

Figura 3. Nivelul abilităților de comunicare la adolescenții grupului experimental și de control (după Grila de observație pentru identificarea abilităților de comunicare de A. Potâng, V. Botnari)

Fișa de autoevaluare, axată pe identificarea nivelului cunoștințelor și capacităților cu referire la comunicarea adolescentului cu cei din jur a permis constatarea următoarei situații: posedă nivel înalt al competenței de comunicare 12 adolescenți (30%) din grupul experimental și 10 adolescenți (28%) din grupul de control. Nivelul mediu al competenței de comunicare a fost desemnat la 20 adolescenți (50%) din grupul experimental și 24 adolescenți (66%) din grupul de control. Au fost diagnosticați cu nivel scăzut al competenței de comunicare 8 adolescenți (20%) din grupul experimental și 2 adolescenți (6%) din grupul de control.

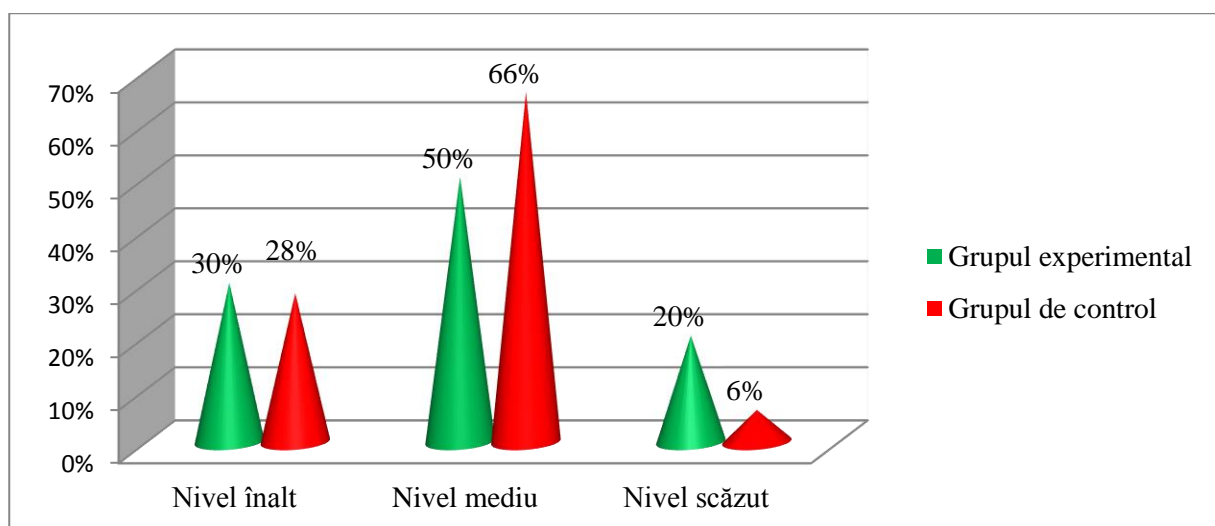

Figura 4. Nivelul competenței de comunicare atestat de adolescenții grupului experimental și de control (după Fișa de autoevaluare)

Prelucrarea și interpretarea datelor experimentale a permis constatarea faptului că în grupul experimental predomină nivelul mediu de dezvoltare a competenței de comunicare, diagnosticat la

22 adolescenți (55%), De asemenea, 8 adolescenți (20%) posedă nivel înalt al competenței de comunicare și 10 adolescenți (25%) posedă nivel scăzut al respectivului tip de competență.

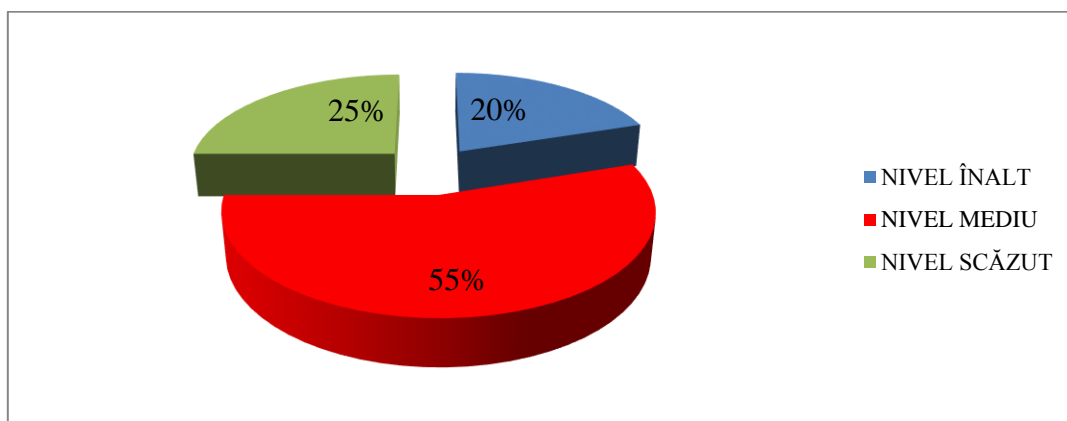

Figura 5. Repartiția (%) adolescenților din grupul experimental pe niveluri de dezvoltare a competenței de comunicare la etapa de constatare a experimentului

În ceea ce privește grupul de control, situația elucidată a fost următoarea: posedă nivel înalt al competenței de comunicare 8 adolescenți (22%), nivelul scăzut de dezvoltare a respectivului tip de competență a fost identificat la 2 adolescenți (6%), iar preponderent și în acest grup predomină nivelul mediu de dezvoltare a competenței de comunicare, diagnosticat la 26 adolescenți (72%).

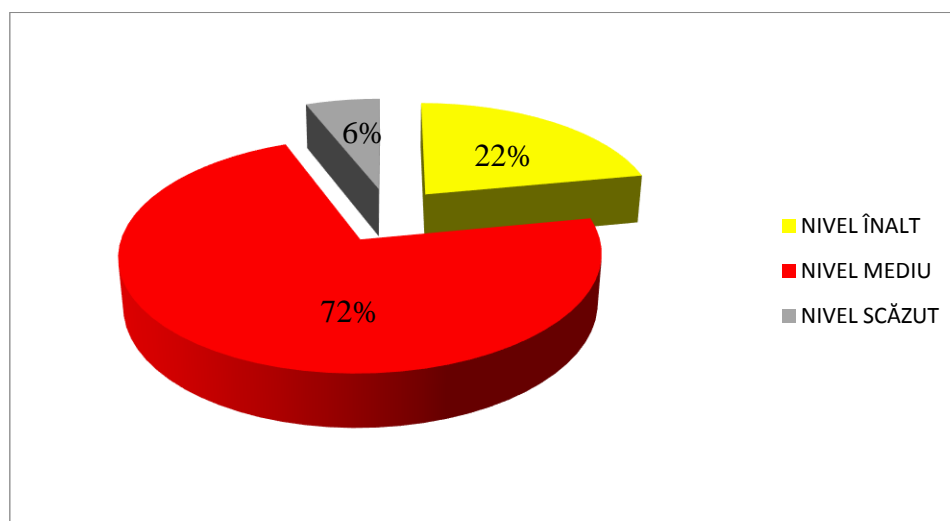

Figura 6. Repartiția (%) adolescenților din grupul de control pe niveluri de dezvoltare a competenței de comunicare la etapa de constatare a experimentului

Analiza și interpretarea datelor experimentale a permis identificarea nivelului inițial de formare a competenței comunicative a adolescenților, care au fost plasați pe trei niveluri de deținere a competenței respective: nivel înalt, mediu și scăzut.

Analiza comparativă a rezultatelor experimentale a permis constatarea faptului că la nivel înalt s-au plasat 8 elevi (20%) din grupul experimental și 8 elevi (22%) incluși în grupul de control.

În grupul experimental au fost desemnați 22 elevi (55%) care manifestă nivel mediu de

dezvoltare a competenței de comunicare, pe când în grupul de control s-au determinat 26 elevi (72%) diagnosticați cu respectivul nivel de dezvoltare a competenței nominalizate.

Prelucrarea și interpretarea datelor experimentale a permis constatarea faptului că posedă nivel scăzut al competenței de comunicare 10 elevi (25%) din grupul experimental și 2 adolescenți (6%) din grupul de control.

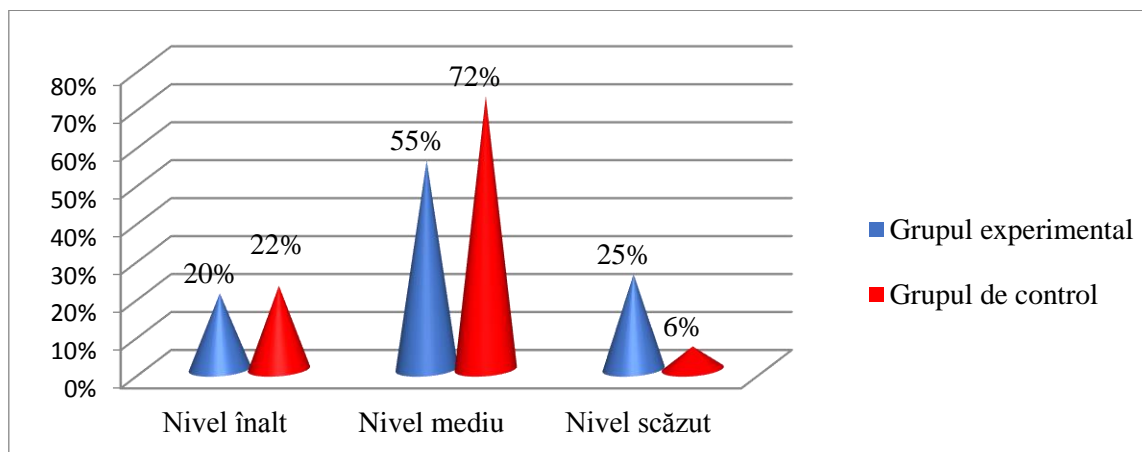

Figura 7. Repartiția adolescenților (%) din grupul experimental și de control pe niveluri de dezvoltare a competenței de comunicare la etapa de constatare a experimentului psihopedagogic

Pe întregul lot de 76 de adolescenți, am obținut următoarele date privind deținerea competenței de comunicare: nivel înalt – 16 adolescenți (21%); nivel mediu – 48 de adolescenți (63%); nivel scăzut – 12 adolescenți (16%).

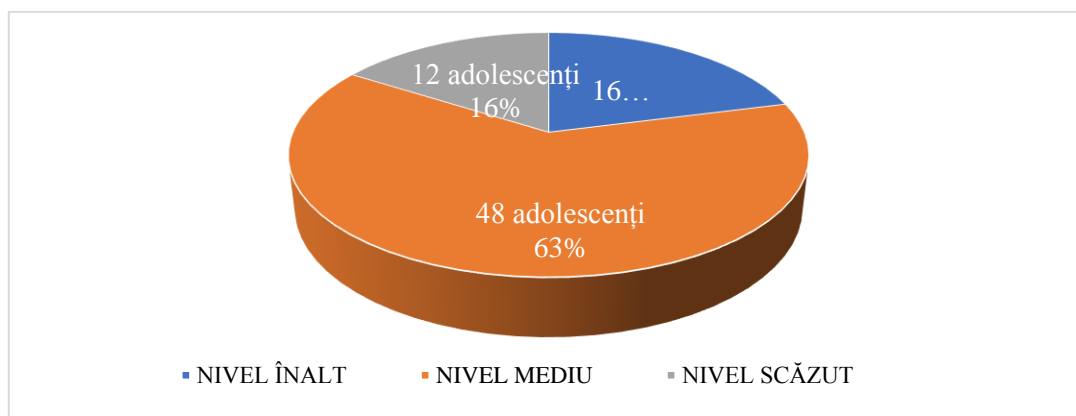

Figura 8. Repartiția (nr., %) adolescenților pe niveluri de dezvoltare a competenței de comunicare

Concluziile etapei de constatare a experimentului psihopedagogic:

- Nivelul inițial al competenței de comunicare la adolescenții din cele două grupuri implicate în experiment denotă diferențe, în sensul că adolescenții grupului de control dețin un nivel mai înalt al respectivei competențe.

- În grupul experimental s-a constatat un număr sporit de 10 adolescenți (25%) care posedă nivel scăzut de dezvoltare a competenței de comunicare și un număr de 22 adolescenți (55%) cu nivel mediu de dezvoltare a competenței date, ceea ce a evidențiat necesitatea realizării următoarei etape a experimentului, axat pe eficientizarea procesului dezvoltării la adolescenți a competenței de comunicare.

În concluzie, evidențiem diversitatea accepțiunilor autorilor privind conceptul de competență de comunicare, dar care precizează necesitatea evaluării complexe și a asigurării progresului componentelor structurale ale respectivului tip de competență: atitudini, cunoștințe, capacități.

Evaluarea competenței de comunicare a adolescenților, prin identificarea nivelului real al deținerii acesteia de către subiecți, asigură contexte defavorabile desfășurării cu succes a intervențiilor psiho-socio-pedagogice ulterioare, în cadrul cărora se va urmări individualizarea și diferențierea procesului de dezvoltare a respectivei competențe cheie, reieșind din rezultatele atestate la evaluarea inițială.

Bibliografie:

1. BOCOȘ, M.-D., RĂDUȚ-TACIU, R., CHIȘ, O., ANDRONACHE D.-C. Dicționar praxiologic de pedagogie. Vol. I: A-D. Pitești: Paralela 45, 2015. 374 p. ISBN 978-973-47-2213-6.
2. CRISTEA, S. Dicționar enciclopedic de pedagogie. Vol. 1: A-C. București: Didactica Publishing House, 2015. 831 p. ISBN 978-606-683-295-3.
3. MÎSLIȚCHI, V. Continuitatea în formarea competențelor lingvistice la copiii de vârstă preșcolară mare și școlară mică. Teză de dr. în pedagogie. Chișinău, 2011. 227 p.
4. PÂNIȘOARĂ, I.-O. Comunicarea eficientă. Ed. a III-a. Iași: Polirom, 2008. 422 p. ISBN 978-973-46-0979-6.
5. SĂUCAN, D. Comunicarea didactică. București: Atos, 2003. 240 p. ISBN 973-8375-02-9.
6. ȘERDEAN, I. Didactica limbii și a literaturii române în învățământul primar. București: Editura Corint, 2005. 320 p. ISBN 973-135-233-6.
7. ȘTEFAN, M. Lexicon pedagogic. București: Aramis Print, 2006. 383 p. ISBN 973-679-303-6.